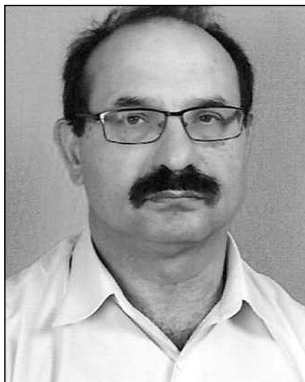

Інтерактивні технології на заняттях з інтегрованих предметів (українська словесність: українська мова, українська література, риторика) в 11-му гуманітарному профільному класі

Олександр МЕЄРОВИЧ,

учитель української словесності, вчитель-методист

Ідея інтегрованого навчання нині є надзвичайно актуальною, зважаючи на те, що її ефективна методична реалізація передбачає досягнення мети якісної освіти, навчання і виховання особистості конкурентоздатної, орієнтованої на досягнення життєвого успіху, творче самоствердження в різних соціальних сферах. Інтегровані заняття характеризуються глибиною, високою інформативністю, фундаментальністю, різноплановістю, що сприяє підвищенню мотивації учнів, а отже, зростанню рівня їхніх знань. Вони забезпечують формування полікультурної особистості. Оскільки зростає обсяг необхідних знань, що повинні засвоїти сучасні діти, актуалізується проблема подання структурованих знань. Тож майбутнє школи пов'язане із синтезом різних навчальних предметів, передусім гуманітарних [1].

Провідні педагоги прагнули виділити інтегруючий дидактичний спосіб діяльності: Гофман – проєкту, А.Макаренко – трудову, В.Сухомлинський – творчу. Зауважимо: у 70–80-ті роки ХХ століття у навчальних програмах з'явився розділ «Міжпредметні зв'язки». На наш погляд, заняття **інтегровано** змісту відрізняються від уроків з використанням міжпредметних зв'язків тим, що міжпредметні зв'язки передбачають включення в заняття запитань, завдань, відомостей з інших предметів. Ці вкраплення мають допоміжне значення, вони – окремі короткочасні елементи уроку. Основною метою інтегрованого навчання є формування цілісного бачення світу, адже справжня інтеграція – це взаємопроникнення двох предметів.

У сучасній педагогіці поняття «словесність» трактується по-різному, більшість дослідників розуміє його як урок міжпредметних зв'язків. Наше бачення української словесності інше: це заняття, де органічно поєднуються набуті учнями раніше знання з мови та літератури, що використовуються синтетично, дають можливість здобути результат (знання, навички, цінності) найвищого рівня, орієнтують учня на його власне маленьке відкриття, викликають естетичне задоволення від самого процесу роботи, сприяють підвищенню учнівської самооцінки.

Звичайно, не кожен урок з мови або літератури можна замінити на словесність [2]. Словесність доречно впроваджувати тоді, коли здобуто вже достатній рівень знань з кожного предмета, коли учні володіють потрібною теоретичною базою, «дозріли» до заглиблення в художню майстерню письменника. А ще – коли навчальна тема сприяє

дослідженню її саме засобами інтеграції. У 10–11-х профільних гуманітарних класах проведено заняття зі словесності з таких тем, як: «Простіть мене, мамо» (за новелою М.Коцюбинського «Що записано в книгу життя»), «Я буду добрим, бабусю...» (за романом П.Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?»), «Що щастя? Се ж ілюзія...» (за драмою І.Франка «Украдене щастя»), «Людина і революція» (за творами М.Хвильового, Ю.Яновського, В.Винниченка, В.Маяковського, М.Булгакова) та ін.

Чи потрібні такі інтегровані предмети? Масово – ні. Але якщо паралель 9-х класів склали сильні школярі, є можливість створити 10-й гуманітарний профільний клас не з учнів, які випадково потрапили туди, а з тих, хто свідомо обирає «людинознавчий» напрям у житті, – варто ввести до навчального плану саме «українську словесність».

Оскільки модульно-розвивальна методика А.В. Фурмана є основою викладання навчальних предметів у НВО №136 м. Дніпропетровська, пропонуємо сценарій інтегрованого заняття з української словесності за цією методикою [4].

Тема заняття: «Стилістичні засоби синтаксису (складні синтаксичні конструкції та надфразові єдності)»

Формування провідної та похідної ідей і конфліктів заняття:

- поповнення здобутими знаннями і нормами ментального досвіду учнів;
- систематизація особистісних знань кожного;
- пошук нових систем та узагальнень у науковому та світоглядному контекстах усвідомленого пізнання світу і власного «Я»;

– розвиток емоційно-ціннісного потенціалу особистості учня.

Мета практичної реалізації:

- узагальнення набутих знань про складні синтаксичні конструкції та надфразові єдності;
- навчання учнів виявленню складних синтаксичних конструкцій у тексті (ССК);
- розвиток навичок стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій: визначення стилістичної ролі всіх використаних автором мовних та літературних засобів з метою усвідомлення морально-етичної цінності запропонованого уривка;
- виховання загальнолюдських цінностей.

Перебіг заняття

1. Мотивація навчальної діяльності. Вступне слово вчителя.

Деякі письменники, володіючи даром стисло-художнього вислову, користуються лаконічною манерою письма; інші створили неповторні зразки складного, синтаксично розгалуженого асоціативного вислову. «Безсумнівно, що пристрасть до створення великих надфразних єдностей, як і навпаки, до короткої в'язі, – істотна ознака стилістичної манери авторів і художніх напрямів», – писав Л.Булаховський.

Майстерність автора виявляється в умінні вибудувати велику фразу – пов'язані одне з одним речення, об'єднанні між собою в логічній перспективі.

2. «Мозковий штурм»:

– Що єднає багато речень в одну надфразову єдність?

(Грамматичні засоби: повторюваність сполучників і сполучних слів, займенників з означуваними словами, певна інтонаційна симетрія, ритмомелодика);

– А які ще ви знаєте стилістичні фігури, що допомагають частинам складних синтаксичних конструкцій триматися купи?

(Анафори, паралелізм, контрасти, антитези, синтаксичне підхоплення).

3. «Визначся із позицією»: Прослухайте рядки, визначте, який художній засіб використано:

*Школо, моя найрідніша мати,
Знань, що лежать у твоїй глибині,
Краплю, щоб Долю сильніше тримати,
Дай і мені!*

(Алюзія – літературний натяк – поезія Івана Франка «Земле, моя всеплодюча мати...»).

4. «Метод незакінчених речень».

Дописати визначення стилістичних фігур:

- парцеляція – це...
- період – це...
- риторичні запитання та звертання – ...
- анафора – ...
- паралелізм – ...
- градація – ...
- антитеза – ...
- обрив – ...
- плеоназм – ...
- синтаксичне підхоплення – ...
- еліпсис – ...

Слово вчителя. Як ми з вами вже знаємо, існує чотири види досліджень зі стилістики:

- дослідження – творче спостереження;
- дослідження – стилістичне реконструювання;
- дослідження – пошук (які стилістичні фігури використано);
- дослідження – творче конструювання власних текстів з використанням стилістичних засобів синтаксису.

Перші два ми з вами вже відпрацювали, сьогодні здійснімо пошук стилістичних фігур в уривках текстів відомих авторів. Прошу дослідницькі групи зайняти свої місця. Ви одержали пропедетичні (випереджувальні) завдання – це уривок тексту, який треба було кожному вдома проаналізувати з погляду стилістики (аналіз виконати за певним планом). Зараз ви зібралися усією групою, щоб поділитися своїми спостереженнями з товаришами, об'єднати найдоречніші думки, визначити промовця від групи, допомогти йому скласти підсумковий виступ від імені своєї дослідницької групи.

5. «Робота в групах».

Мовностилістичний аналіз уривка з тексту.

1-ї групі.

*«Минають дні, минають ночі,
Минає літо; шелестить
пожовкле листя; гаснуть очі,
заснули думи, серце спить,
і все заснуло. І не знаю,
чи я живу, чи доживаю,
чи так по світу волочусь,
бо вже не плачу й не сміюсь...»*

Творча підказка: у 1845 році Тарас Шевченко після закінчення Академії мистецтв у Петербурзі одержав диплом художника і повернувся в Україну для викладання живопису в Київському університеті. На цей час він – відомий художник, а ще більше – ушавлений поет, автор поетичної збірки «Кобзар» (1840), його запрошують у гості найбагатші і найвпливовіші люди України.

– Чому такі сумні рядки народжуються в його душі?

2-ї групі.

«Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного, а з неба палило сонце, а гелгання бійців нагадувало ярмарок, а пил уставав, як за чередою, ось і розбіглися всі по степу, і Оверко переміг.

Дехто простягав руки, і йому рубали руки, підіймав до неба вкрите пилом і потім обличчя, і йому рубали шаблею обличчя, падав до землі і в землю, захиляючись передсмертною тугою, і його рубали по чім попало і топтали конем...

Додаток. Зразок мовностилістичного аналізу тексту.

План

- Виразне читання уривку з тексту.
- Кому з письменників, на вашу думку, він належить? (Автор і назва твору).

– Визначити тему висловлювання і його основну думку.

– Дібрати заголовок, який виражав би основну думку тексту.

– Визначити належність тексту до функціонального стилю.

– Схарактеризувати мовні особливості тексту (стилістика синтаксису).

– Визначити індивідуально-авторські мовні засоби, які створюють характерні особливості тексту.

6. Виступи учнів–промовців.

Учні доповідають, над чим вони дискутували в групах.

1 група: «Минають дні, минають ночі...»

1. Інверсія – не дні минають, а минають дні, ночі, літо. Чому вона потрібна? А градація – *дні, ночі, літо*. Навіщо?

2. Тавтологія *минають*... Навіщо?

3. Ряд дієслів – контекстуальних синонімів: *шелестить, гаснуть, заснули, спить*. Від природи – до людини: чому?

4. *І все заснуло* – висновок. Це добре чи погано? Висновок.

5. Антитеза до тих, хто спокійно спить, – совісний ліричний герой: *живу, доживаю, волочусь, не плачу й не сміюсь*... – теж духовно вмираю, але це сам за собою помічаю і від того – що?

6. Чому перше речення безсполучникове? А друге яке?

7. Висновки про ССК Т.Шевченка.

2 група. «Лютували шаблі...»

1. Інверсія – *лютували шаблі*, метафора – *шаблі*, а не *люди*: зброя – важливіша за людей.

2. Коні без вершників – людини немає, хаос, рідні брати не пізнають один одного. Чому?

3. Картину апокаліпсису посилює ще й сонце, що палило...

4. Гелгання бійців – ярмарок, пил як за чередою корів – навіщо пише про такі звичні буденні речі для сільських мешканців? Адже все це – серед бою?

5. Музика речень – «нанизування», так творять історичні думи.

6. Усе ССК – це яке речення? (складносурядне зі сполучниками *і* та *а*).

7. Дехто – неозначений займенник – навіщо? (однаково, хто це робить, ніколи розбиратися, де свій, де чужий; «*йому рубали руки*» – хто рубав? – теж не цікаво.

8. Небо не рятує – чому?

9. Людське життя нічого не варте – рубали, рубали, рубали – три рази, ще й топтали конем.

10. Висновки про ССК.

Слово вчителя. Підсумки результатів роботи в дослідницьких групах. Оцінювання.

7. «Мікрофон»:

– На цьому занятті я зрозумів, що...

– Особливо мене вразило те, що...

– У свій «рюкзак» (у майбутнє життя) я візьму те, що...

Домашнє завдання: Одне завдання на вибір учня:

1. Проаналізувати надфразову єдність, запропоновану вчителем (детально).

2. Створити власне ССК на вільну тему, використовуючи знайомі стилістичні фігури.

Самоаналіз заняття

Запропоноване заняття з української словесності є системно-узагальнювальним міні-модулем у модулі «Стилістичні засоби синтаксису». Учні два роки вивчають цей інтегрований курс (українська мова, українська література, риторика як єдиний предмет – українська словесність), тому увагу було зосереджено на творчій лабораторії кожного письменника, синтаксичних фігурах, використаних в уривках текстів, стилістичній ролі кожного художнього засобу, художньої деталі тощо.

На занятті використовувалися інтерактивні форми навчання [3], зокрема робота в групах. Групи створювалися заздалегідь не випадково, довільно, а продумано, з тим, аби учні в них мали приблизно однаковий рівень інтелектуального розвитку. В кожній групі обиралися спікер, секретар, посередник та доповідач-ритор з чітко визначеними обов'язками.

Вважаємо, що така форма роботи дала змогу учням самостійно дослідити свій уривок класичного прозового тексту, що вивчався в школі (література), поділитися здобутою інформацією з товаришами, на демократичних засадах обрати доповідача-ритора, допомогти йому підготуватися до виступу від імені групи. Звичайно, було враховано індивідуальні особливості учнів, їхні уподобання в розумовій праці. Юні гуманітарії виявили не тільки глибоке знання теорії літератури, мови, продемонстрували навички детального аналізу уривків з погляду стилістики складного речення, а й уміння вдало виступити, використовуючи навички з практичної риторики та теорії красномовства.

Отже, заняття з української словесності є виправданим і доцільним саме під час змістовно-пошукових та системно-узагальнювальних міні-модулів, коли учні справді мають можливість користуватися набутими знаннями та навичками з означених предметів, синтезуючи їх, одержуючи натомість певну високу істину, цінність, здобути яку можна саме завдяки інтеграції дослідження.

Література

1. Бех І.Д. Інтеграція як світова перспектива / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2002. – №5. – С. 5–6.
2. Варзацька Л. Методика інтегрованого уроку мовлення. (5 клас, II семестр) / Л.Варзацька, Л.Дворецька // Дивослово. – 2004. – №7. – С. 32.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтегровані технології навчання. науково-методичний посібник // О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2004.
4. Фурман А.В. Методи дослідження модульно-розвивальних форм навчання: наукове видання / А.В. Фурман, М.Б. Бригадир. – Тернопіль: Інститут ЕСО, 1999. – 35 с.

 Анонсації

Олександр МЕЄРОВИЧ

Інтерактивні технології на заняттях з інтегрованих предметів (українська словесність: українська мова, українська література, риторика) в 11-му гуманітарному профільному класі

У статті розглядається поняття «українська словесність», подається його авторське тлумачення, наголошується на справжній органічній інтеграції мови, літератури, риторики. Презентується сценарій модульного заняття з української словесності з теми «Стилістика складного речення (ССК та надфразові єдності)» з використанням інтерактивних технологій. Зроблено самоаналіз цього заняття.

Ключові слова: інтерактивні технології, інтегровані предмети, модульне заняття, модульно-розвивальна методика, українська словесність.

Александр МЕЄРОВИЧ

Интерактивные технологии на занятиях по интегрированным предметам (украинская словесность: украинский язык, украинская литература, риторика) в 11-ом гуманитарном профильном классе

В статье рассматривается понятие «украинская словесность», предлагается его авторское толкование как органической интеграции предметов, сделан акцент на настоящей органичной интеграции языка, литературы, риторики. Дается пример модульного занятия по украинской словесности на тему «Стилизация сложного предложения (ССК и надфразовые единства)» с использованием интерактивных технологий. Сделан самоанализ этого занятия.

Ключевые слова: интерактивные технологии, интегрированные предметы, модульное занятие, модульно-развивающая методика, украинская словесность.

Oleksandr MEYEROVYCH

The usage of interactive technologies at the lessons of integrated subjects (Ukrainian philology: The Ukrainian Language, Ukrainian literature, rhetoric) in the 11-th humanitarian specialized form

In the article it is considered the particular notion «Ukrainian philology», the author's interpretation of it is offered, it is emphasized on the real organic integration of language and literature. The teacher suggests the example of the modular lesson on Ukrainian philology on the topic «The stylistics of the composite sentence» with the usage of interactive technologies.

Keywords: interactive technologies, integrated subjects, modular class, module-developing technique ukrainian literature.

 Творчість імназистів

---

*Ми живемо в епоху наукового
Під впливом сленгів, інформації, війни.
Та децю забуваєм рідну мову.
В цій ситуації частково винні ми.*

*Всі піддаються впливу покоління.
«Норм» і «окей» перетворили все.
Звертаюсь я до вашого сумління,
Тому що мова українська над усе.*

*Вона в нас милозвучна і багата,
І схожої ніде нам не знайти,
Та й нащо взагалі шукати?
Ми ж не половину маєм берегти.*

*Благаю вас, її не забувайте!
Збагачайте рідненьку, бережіть.
З любов'ю в серці всіх перемагайте
І Україну з її мовою любіть!*

Марія УСОВА 7(11)-Б, випуск 2014–2015 рр.

***

*Життя – це прекрасна перлина,
Але в одних вона –
Справжня й безцінна,
А в інших –
Фальшива і нікому не потрібна...*

Людмила ПЕТРУНІНА, 10-А клас
